

Lekcja 4. Kościół i cerkiew

CZĘŚĆ DLA NAUCZYCIELA

Wstęp:

Przez wieki mieszkańcy Rzeczypospolitej wyznawali wiarę w jednego Boga, ale należeli do różnych religijnych wspólnot. To właśnie wyznanie było jednym z głównych elementów tożsamości, który sprawiał, że człowiek czuł się częścią danej społeczności. Czasem, lecz nie zawsze, o przynależności decydował też język. Zauważcie, jak bardzo współczesna Polska różni się w tym zakresie od dawnej Rzeczypospolitej.

Pamiętacie z lekcji pierwszej, że ziemie Słowian były ochrzczone przez dwa różne ośrodki religijne? Był to Rzym i Konstantynopol. W średniowieczu między tymi dwoma chrześcijańskimi kulturami nastąpił głęboki rozłam. Dla Rzeczypospolitej, w której mieszkali zarówno katolicy, jak i prawosławni, to wydarzenie niosło ze sobą ważne konsekwencje. Polacy byli katolikami, czyli uznawali papieża za głowę Kościoła, a podczas mszy posługiwali się łaciną. Prawosławni Rusini nie uznawali władzy Rzymu, a ich tradycje religijne nie przypominały katolickich.

Streszczenie tematu:

1. Relacje między religiami
2. Pomiędzy cerkwią a kościołem
3. Perty architektury
4. Unia brzeska

Forma pracy: Po wstępie wykładowym, tłumaczącym kwestie religijne w Rzeczypospolitej w XVI – XVII wieku, każdy wątek będzie opracowywany z pomocą dołączonej specjalnej karty pracy, którą nauczyciel będzie komentował na bieżąco z użyciem materiałów ze strony www.myrazem.net. W trakcie uczniowie spotkają się z tekstem źródłowym, ikonografią, mapami oraz zmierzają się z zadaniami na karcie. Na koniec nauczyciel przeprowadzi podsumowanie zajęć.

Zachęcamy do wspólnego rozwiązywania zadań. Karty nie należy stosować jako środka egzaminacyjnego.

Karty pracy są dwujęzyczne i należy je wydrukować dla każdego ucznia z osobna.

Pełna treść tematu [TUTAJ](#).

Wytłumaczenia i odpowiedzi do karty.

1. Zadanie 1: a) Należy zwrócić uwagę, że akt dotyczył zarówno duchownych, szlachty oraz miast.

b) PL: Wielkopolska, Małopolska, Pomorze, Prusy; UA: Ruś, Kijów, Wołyń.

Zadanie 2: chodzi o Żydów.

2. Zadanie 1: zadanie ma charakter otwarty, nastawiony na ogólne obserwacje. Warto zwrócić uczniom uwagę, że schematy przedstawiają przykładowe, lecz dość typowe budowle. Różnice o których powinno się wspomnieć: kościoły zawierały boczne kaplice - z osobnymi ołtarzami, nie zastaniały ołtarza wiernym (co czynił w cerkwiach ikonostas). Cerkwie miały bardzo mocno symboliczne ustawienie oraz wyposażenie przedstawiające duchowość prawosławia. Kościoły barokowe zawierały więcej elementów zdobniczych i wprowadzały bardziej różnorodną symbolikę (np. mnogość obrazów świętych). Kościoły najczęściej miały nawy poprzeczne (w cerkwiach stosowane trzy rodzaje ustawienia - prostokątne, okrągłe lub na planie krzyża). Najbardziej charakterystyczny jest krzyż - o 8 końcach w prawosławiu i łaciński o 4 końcach (i wyżej położonej poprzecznej belce) w katolicyzmie. Dla porównania można pokazać odstłonięty ołtarz i zastaniający ołtarz ikonostas z poniższych linków.

https://pl.wikipedia.org/wiki/Ikonostas#/media/Plik:Ko%C5%9Bci%C3%B3%C5%82_Matki_Boskiej_Po%C5%9Bredniczki_%C5%81ask_w_Szlachtowej_-_DSC08044.jpg

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Styl_barokowy_o%C5%82tarza.jpg

Zadanie 2: prawosławne są ikony 1,4,6.

Zadanie 3: mniej zmian i różnic widać w sztuce prawosławnej. Jedną z głównych idei prawosławia jest bardzo mocne trwanie przy tradycji. Dotyczy to również ikonografii. W krajach prawosławnych nie zaistniały warunki do rozwoju indywidualnych karier wielkich artystów malarstwa, którzy mogliby wypracować własny styl.

3. Zadanie 1: sobór Mądrości Bożej w Ławrze Peczerskiej, katedra na Wawelu, monaster w Supraślu, klasztor na Jasnej Górze.
4. Zadanie 1: poddanie się władzy papieżowi przy zachowaniu obrzędów i kształtów świątyń. Warto zwrócić uwagę, że prawosławni posiadali równe prawa z katolikami od czasów Jagiellonów.

Elementy podstawy programowej

Rzeczpospolita Obojga Narodów i jej sąsiedzi w XVII wieku. Uczeń:

XI. 6. rozpoznaje charakterystyczne cechy kultury baroku, odwołując się do przykładów architektury i sztuki we własnym regionie.

Lekcja 4. Kościół i cerkiew

CZĘŚĆ DLA UCZNIA

1. Relacje między religiami

Z lekcji 3. już wiecie, że społeczeństwo Rzeczypospolitej było bardzo zróżnicowane. W różnych miejscach kraju ludzie przynależeli do różnych religijnych wspólnot. W XVI wieku najczęściej można było spotkać katolików rzymskich, prawosławnych i protestantów (w różnych odmianach). W innych krajach podziały religijne powodowały krwawe spory. Jak rozwiązano ten problem w naszym wspólnym kraju?

1. Poniżej znajduje się tekst „konfederacji” przyjętej na sejmie pomiędzy przedstawicielami różnych wyznań. Przeczytaj go uważnie i odpowiedz na pytania.

Akt konfederacji generalnej warszawskiej z dnia 28 stycznia 1573 r .

My Rady Koronne, duchowne i świeckie, i rycerstwo wszystko, i stany insze jednej a nierozdzielnej Rzeczypospolitej z Wielkiej i z Małej Polski, Wielkiego Księstwa Litewskiego, Kijowa, Wołynia, Podlasia, z Ziemie Ruskiej, Pruskiej, Pomorskiej, Żmudzkiej, Inflanckiej i miasta koronne. [...] obiecujemy to sobie spólnie za nas i potomków naszych na wieczne czasy pod obowiązkiem przysięgi, wiarą, uczciwością, honorem i sumieniem naszym, iż którzy jesteśmy rozróżnieni w wierze pokój między sobą zachować.

a. Jakie grupy społeczne zostały uwzględnione w treści dokumentu?

- 1.
- 2.
- 3.

b. Które z ziem wymienionych w dokumencie należą dziś do Polski (oznacz je na czerwono), a które Ukrainy (oznacz je na żółto)? Pozostałe pozostaw nieoznaczone.

1. _____ 2. _____
3. _____ 4. _____
5. _____ 6. _____
7. _____

a) Co przysięgały umawiające się strony?	
--	--

Konfederację warszawską stała się częścią reguł całego państwa i musiała być potwierdzona przez każdego nowego króla. Był to wyjątek na skalę całej Europy!

2. *Nie tylko chrześcijanie mogli czuć się dobrze w Rzeczypospolitej. Przedstawiciel jakiej religii napisał poniższe słowa? Wpisz odpowiednią nazwę w puste pole.*

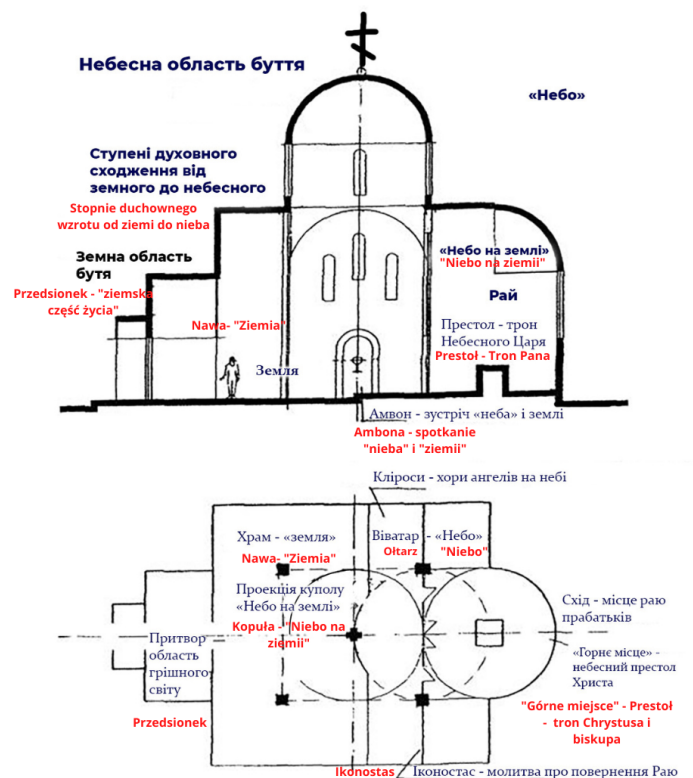
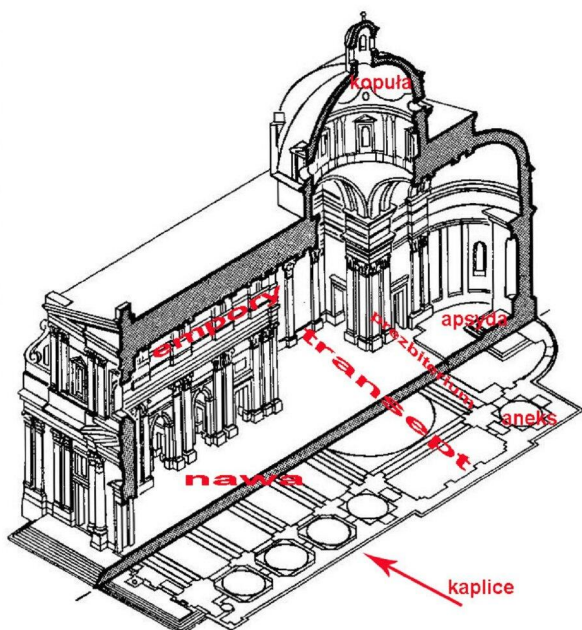
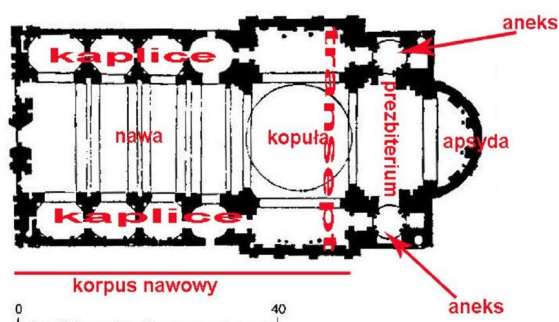
Królowie ziem tutejszych i ich dygnitarze (oby Bóg powiększył ich szczęście!) są miłośnikami wspaniałomyślności i prawości – toteż nie wyrządzają żadnego bezprawia lub krzywdy _____ w ich krajach mieszkającym i dlatego też Bóg użyczył ziemi tej wielkiej potęgi i spokoju, tak dalece, że różniący się wiarą nie tchną ku sobie nienawiścią i nie wytępiają jedni drugich.

2. Pomiedzy cerkwią a kościołem.

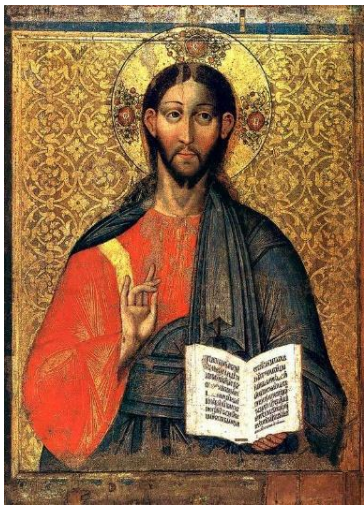
W każdym mieście dawnej Rzeczypospolitej znajdowała się co najmniej jedna świątynia. Na polskich ziemiach dominowały kościoły katolickie, a na wschodnich – prawosławne cerkwie. Nierzadko w jednym mieście swoje świątynie mieli przedstawiciele obu tych wyznań.

1. Na poniższych obrazkach znajdziesz schemat barokowego kościoła oraz cerkwi. Ich symbolika jest odmienna co wpływa na kształt budowli. Spróbuj określić co je różni. Skorzystaj z internetu lub pomocy nauczyciela.

Zauważone różnice:	

2. Katolicy i prawosławni zdobili swoje świątynie. Katolicy obrazami, a prawosławni ikonami. Ikony miały jednolite tło, postaci przedstawiono frontalnie i nie stosowano kompozycji liniowej. Nie stosowano światłocienia. Zdecyduj, które z poniższych przedstawień mogło powstać w kręgu katolickim, a które w kręgu prawosławnym?

1. 	2. 	3.
4. 	5. 	6.
Prawosławne:		Katolickie

3. Przedstawienia, którego z wyznań są mniej zróżnicowane i bardziej do siebie podobne? Dlaczego nie zmieniały się na przestrzeni wieków?

Jeden z obrazów przypisanych powyżej do prawosławia znajduje się od wieków w świątyni katolickiej. Który? Spróbuj razem z nauczycielem prześledzić jego historię.

3. Pęty architektury.

Przywiązanie do religii było okazywane przez wznoszenie wspaniałych budowli – katedr, soborów, klasztorów i monastyrów. Wiele z nich funkcjonuje do dzisiaj i są ważnym świadectwem zamożności Rzeczypospolitej. Przyjrzyjmy się im z bliska.

1. Umieść odpowiednie podpisy pod zdjęcia:

- A. najważniejsza katedra Rzeczypospolitej, miejsce pochówku królów;
- B. najważniejszy monastyr prawosławny w dzisiejszej Polsce;
- C. ufortyfikowany klasztor, miejsce przechowywania znanego Ci już obrazu Matki Boskiej;
- D. najważniejszy sobór prawosławia w Rzeczypospolitej, znajdujący się olbrzymim kompleksie klasztornym (ławrze)

1.

2.

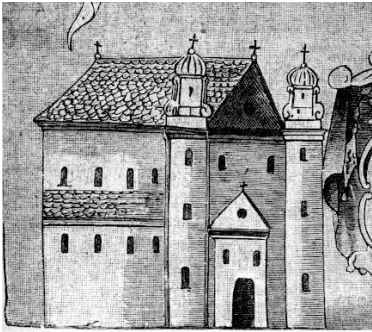
4.

3.

4. Unia brzeska

Relacje między katolikami i prawosławnymi zaczęły się coraz bardziej komplikować. W XVI wieku władcom Moskwy udało się przekonać najwyższe prawosławne władze do założenia u siebie tzw. patriarchatu, który z miejsca określili jako główny dla „całej Rusi” – czyli w znacznej części tej poza granicami Moskwy. Było to wyzwanie rzucone Rzeczypospolitej. Jednocześnie na terenie Polski pojawili się jezuici, pragnący zwiększyć zasięg kościoła katolickiego w Rzeczypospolitej.

1. *Aby zapobiec problemom, postanowiono zawrzeć unię, zwaną brzeską, czyli porozumienie między obiema religiami. Przeczytaj jego fragment i wypisz, na co się umówili prawosławni.*

My w Bogu tu na synodzie porządnym w Brześciu Litewskim roku Pańskiego 1596 dnia 9 miesiąca oktobra [...] biskupi podpisani, oznajmujemy [...] królowie polscy, a mianowicie Władysław król polski i węgierski i inni dali przywilej duchowieństwu obrządku greckiego, którym na walnym sejmie wolności im Kościoła katolickiego rzymskiego nadali. (...) prosząc, aby nas do swego posłuszeństwa, jako najwyższy pasterz Kościoła powszechnego katolickiego, przyjął i od zwierzchności patriarchów carogrodzkich wyzwolił i rozgrzeszył, zachowując nam obrządki i ceremonie Kościołów wschodnich greckich, a żadnej odmiany w cerkwiach naszych nie czyniąc.

1.

2.

Ilustracje do tematu:

